

СЕКЦІЯ 8 ГРОШІ, ФІНАНСИ І КРЕДИТ

УДК 336.13

Коверник Н.В.

аспірант

ДННУ «Академія фінансового управління
Міністерства фінансів України»

РОЗВИТОК ТА ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАКЛАДІВ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Статтю присвячено розвитку професійно-технічної освіти в Україні, її особливостям та завданням на майбутнє. У статті розкрито організацію діяльності закладів професійно-технічної освіти в Україні та проведено аналіз джерел їх фінансового забезпечення. Виявлено недоліки діючої практики функціонування професійно-технічних навчальних закладів і намічено напрями її удосконалення.

Ключові слова: професійно-технічна освіта, професійно-технічні училища, організація діяльності, фінансове забезпечення, фінансування, професійно-технічні навчальні заклади.

Коверник Н.В. РАЗВИТИЕ И ФИНАНСОВОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ ЗАВЕДЕНИЙ ПРОФЕССИОНАЛЬНО-ТЕХНИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ В УКРАИНЕ

Статья посвящена развитию профессионально-технического образования в Украине, его особенностям и задачам на будущее. В статье раскрыта организация деятельности учреждений профессионально-технического образования в Украине и проведен анализ источников их финансового обеспечения. Выявлены недостатки действующей практики функционирования профессионально-технических учебных заведений и намечены направления ее совершенствования.

Ключевые слова: профессионально-техническое образование, профессионально-технические училища, организация деятельности, финансовое обеспечение, финансирование, профессионально-технические учебные заведения.

Kovernyk N.V. DEVELOPMENT AND FINANCIAL SUPPORT FOR VOCATIONAL EDUCATION IN UKRAINE

The article is devoted to the development of professions-technical education in Ukraine, its characteristics and challenges for the future. The article deals with the organization of vocational education in Ukraine and the analysis of the sources of their funding. Revealed shortcomings of the current practices of vocational schools and outlined directions for its improvement.

Keywords: vocational education, vocational schools, organization of activities, financial support, funding, vocational schools.

Постановка проблеми. Тенденції світового розвитку ставлять перед Україною нові проблеми щодо побудови економічно розвиненої демократичної держави та її виходу на світовий ринок. Це неможливо здійснити без вдосконалення підготовки кваліфікованих робітників у різних галузях народного господарства. Проте на сьогоднішній день в Україні простежується низка суперечностей, зокрема: між глобальними світовими тенденціями нагромадження знань, налагодженням соціального партнерства та відсутністю вітчизняної науково обґрунтованої системи цілісного процесу неперервної професійної освіти підготовки кваліфікованого робітника; між зростаючими вимогами сучасного виробництва до якості підготовки кваліфікованих робітників в умовах інформаційно-технологічного розвитку й неготовністю вітчизняної системи професійно-технічної освіти (далі – ПТО) до відповідних трансформацій; між соціальною потребою у висококваліфікованих фахівцях із визначеними вимогами щодо професійно-важливих якостей та невирішеністю цієї проблеми через застарілі підходи до визначення змісту і програмно-методичного забезпечення. Професійно-технічна освіта забезпечує здобуття громадянами професії відповідно до їх покликання, інтересів, здібностей, а також допрофесійну підготовку, перепідготовку, підвищення їхньої кваліфікації.

На сьогодні проблеми системи ПТО зумовлені економічною й політичною нестабільністю в суспільстві, посиленням розриву між конституційними гарантіями здобуття доступної та безкоштовної професійно-

технічної освіти й реальним державним забезпеченням цієї освіти; незбалансованістю потреб особистості в професійних освітніх послугах і суспільства в професійно-кваліфікаційній структурі підготовки робітничих кадрів; недостатнім бюджетним фінансуванням, недосконалістю основних напрямів розвитку системи професійно-технічної освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед вітчизняних економістів питання реформування професійно-технічної освіти та фінансового забезпечення функціонування її закладів піднімали: Боголіб Т.М., Бумбар Г.І., Волкова Н.В., Даниленко Л.І., Затонацька Т.І., Кашевський В.В., Коробко Л.І., Куликов П.М., Кухарчук П.Ю., Пащенко О.В., Полозенко Д.В., Резніченко К.Г., Сергеева Л.М. Проте, дослідження зазначених авторів здебільшого стосуються реформування усієї системи професійно-технічної освіти в Україні як єдиного цілого освітнього процесу.

Мета статті. На основі викладеного можна сформулювати мету статті, яка полягає в дослідженні організації функціонування професійно-технічних навчальних закладів (далі – ПТНЗ), особливостях їх фінансового забезпечення та пошуку додаткових джерел їх фінансування. Для досягнення поставленої мети вирішуються наступні завдання: розглянути особливості організації функціонування ПТНЗ в Україні; проаналізувати склад, динаміку та структуру фінансового забезпечення ПТО за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів; визначити та обґрунтувати можливі резерви зростання джерел фінансового забезпечення ПТНЗ в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Історія розвитку професійно-технічної освіти засвідчує, що основи професійної освіти в Україні було закладено ще в часи Київської Русі, а школи ремісничої майстерності та система індивідуальної професійної підготовки поширилися у козацькому суспільстві на Слобожанщині у XVI–XVIII ст. Вже у 1825 р. на території України нараховувалося 674 промислових підприємств, для яких потрібно було підготувати відповідні робітничі кадри [1, с. 232].

Перший в історії України Закон «Про професійно-технічну освіту» був прийнятий у 1998 р. ПТУ поступово стали перетворюватися у багатофункціональні регіональні та галузеві професійні освітні центри, що передбачалося постановою Кабінету Міністрів від 2 квітня 1998 р. «Про затвердження комплексних заходів щодо реформування ступеневої професійно-технічної освіти, спеціалізації та перепрофілювання професійно-технічних навчальних закладів». Почали формуватися також інші навчальні заклади професійної освіти, такі як курси для перепідготовки незаангажованого населення, з'явилися вищі професійні училища, центри професійно-технічної освіти, професійні ліцеї. Більшість з них оснащені сучасною технікою, використовують новітні інформаційні, виробничі та педагогічні технології з метою формування високого рівня професійної підготовки. Наказом Міністерства освіти і науки України від 20 червня 2000 р. затверджене Положення про вище професійне училище та центр професійно-технічної освіти. Ним визначено статус вищого професійного училища (далі – ВПУ), що здійснює підготовку робітничих кадрів високого рівня кваліфікації з технічно і технологічно складних професій або діяльність яких пов'язана із складною організацією робіт. Діяльність центрів професійно-технічної освіти (далі – ЦПТО) спрямована на підвищення кваліфікації та перепідготовку робітників і молодших спеціалістів, які впроваджують нові технології виробництва або сфери послуг. У ВПУ та ЦПТО, які пройшли акредитацію, також здійснюється підготовка молодших спеціалістів, що передбачено Законом України «Про професійно-технічну освіту». Крім того, почала функціонувати мережа галузевих навчально-курсівих комбінатів, в яких здійснюється початкова професійна підготовка та підвищення кваліфікації робітників. Більшість з них оснащені сучасною технікою, використовують новітні інформаційні, виробничі та педагогічні технології з метою формування високого рівня професійної підготовки. за професійними напрямками діяльності ПТНЗ державної форми власності розподіляються за такими профілями: промислові; сільськогосподарського або агропромислового комплексу; будівельні; сфери послуг. На початку XXI ст. система професійно-технічної освіти помітно змінилася. Оновлюються та розширюються її функції, розвивається соціальне партнерство, здійснюється пошук співпраці з роботодавцями.

Зауважимо, що система професійно-технічної освіти складається з професійно-технічних навчальних закладів незалежно від форм власності та підпорядкування, що проводять діяльність у галузі професійно-технічної освіти, навчально-методичних, науково-методичних, наукових, навчально-виробничих, навчально-комерційних, видавничо-поліграфічних, культурно-освітніх, фізкультурно-оздоровчих, обчислювальних та інших підприємств, установ, організацій та органів управління ними, що здійснюють або забезпечують підготовку кваліфікованих робітників. Професійно-технічна освіта здійснюється у про-

фесійно-технічних навчальних закладах за денною, вечірньою (змінною), очно-заочною, дистанційною, екстернатною формами навчання, з відривом і без відриву від виробництва та за індивідуальними навчальними планами. Випускнику професійно-технічного навчального закладу, який успішно пройшов кваліфікаційну атестацію, присвоюється освітньо-кваліфікаційний рівень «кваліфікований робітник» із набутої професії відповідного розряду (категорії). Випускнику, який закінчив відповідний курс навчання в акредитованому вищому професійному училищі, центрі професійно-технічної освіти певного рівня акредитації, може присвоюватись освітньо-кваліфікаційний рівень «молодший спеціаліст». Професійно-технічна освіта в Україні має три ступені. Відповідно до ступенів професійно-технічної освіти встановлюються три атестаційні рівні професійно-технічних навчальних закладів. На першому ступені професійно-технічної освіти забезпечується формування відповідного рівня кваліфікації з технологічно нескладних, простих за своїми виробничими діями і операціями професій, що дає змогу робітнику вільно працювати з раніше вивченими предметами, об'єктами, виконувати конкретні дії, виробничі операції та роботи під контролем робітника з більшим досвідом і вищим рівнем кваліфікації. Навчання здійснюється шляхом прискореного формування необхідних умінь і навичок в учнів, слухачів професійно-технічних навчальних закладів першого атестаційного рівня та шляхом індивідуального чи групового навчання на виробництві, у сфері послуг. До професійно-технічних навчальних закладів першого атестаційного рівня належать: навчальні курси певного професійного спрямування, професійні школи, навчально-курсіві комбінати, автомобільні навчальні комбінати, інші прирівняні до них навчальні заклади. Навчання на першому ступені не вимагає від учнів, слухачів базової чи повної загальної середньої освіти. Нормативний термін навчання не повинен перевищувати 1 року. Особам, які успішно пройшли кваліфікаційну атестацію, присвоюється кваліфікація «кваліфікований робітник» із набутої професії відповідного розряду (категорії) та видається свідоцтво. На другому ступені професійно-технічної освіти забезпечується формування відповідного рівня кваліфікації з масових робітничих професій середньої технологічної складності у різних галузях економіки, що дає змогу робітнику самостійно виконувати по пам'яті чи за допомогою технологічних карт, інструкцій, креслень або іншої документації типові дії, виробничі операції, роботи за встановленими нормами часу і забезпечувати необхідну якість. Навчання здійснюється у професійно-технічних навчальних закладах другого атестаційного рівня і вимагає, як правило, від учнів базової загальної середньої освіти. Нормативний термін навчання не повинен перевищувати: для осіб, які мають повну загальну середню освіту, 1,5 року; для осіб, які мають базову загальну середню освіту і здобувають повну загальну середню освіту, – 4 роки; для осіб, які мають базову загальну середню освіту або, як виняток, не мають її і поки не здобувають повну загальну середню освіту, – 2 роки. Навчання на другому ступені завершується кваліфікаційною атестацією. Особам, які успішно пройшли кваліфікаційну атестацію, присвоюється кваліфікація «кваліфікований робітник» із набутої професії відповідного розряду (категорії) та видається диплом. На третьому ступені професійно-технічної освіти забезпечується формування високого рівня кваліфікації з технологічно складних, наукоємних професій та спеціальностей у різних галузях економіки, що дає змогу

робітнику чи службовцю на основі отриманих знань та вивчених раніше типових дій самостійно виконувати складні виробничі операції, продуктивні дії, створювати алгоритми діяльності у нетипових ситуаціях. Навчання здійснюється у професійно-технічних навчальних закладах третього атестаційного рівня і вимагає від учнів, слухачів повної загальної середньої освіти. До професійно-технічних навчальних закладів третього атестаційного рівня належать: вищі професійні училища, вищі художні професійно-технічні училища; вищі училища-агрофірми, центри професійно-технічної освіти, центри підготовки і перепідготовки робітничих кадрів, інші прирівняні до них навчальні заклади. Навчання завершується кваліфікаційною атестацією. Особам, які успішно пройшли кваліфікаційну атестацію, присвоюється кваліфікація «кваліфікований робітник» з набутої професії відповідного розряду (категорії) та, за умови закінчення відповідного курсу навчання в акредитованому професійно-технічному навчальному закладі, – кваліфікація молодшого спеціаліста і видаються дипломи.

Професійно-технічний навчальний заклад – це заклад освіти, що забезпечує реалізацію потреб громадян у професійно-технічній освіті, оволодінні робітничими професіями, спеціальностями, кваліфікацією відповідно до їх інтересів, здібностей, стану здоров'я. Випускнику професійно-технічного навчального закладу, який успішно пройшов кваліфікаційну атестацію, присвоюється кваліфікація «кваліфікований робітник» з набутої професії відповідного розряду (категорії). Професійно-технічний навчальний заклад створюється відповідно до соціально-економічних потреб держави чи окремого регіону за наявності необхідної матеріально-технічної та навчально-методичної бази, відповідних педагогічних працівників. Потреба у професійно-технічних навчальних закладах визначається Кабінетом Міністрів України, а їх мережа – спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади у сфері професійно-технічної освіти за пропозиціями міністерств та інших центральних і місцевих органів виконавчої влади. Засновниками професійно-технічних навчальних закладів можуть бути: центральні та місцеві органи виконавчої влади; підприємства, установи, організації та їх об'єднання незалежно від форм власності та підпорядкування, а також громадяни України [2].

Негативна тенденція останніх років щодо скорочення чисельності ПТНЗ та контингенту учнів в них обумовлена недоліками і прорахунками в розвитку професійно-технічної освіти, яка не відповідає вимогам часу та з року в рік втрачає свій престиж. Підготовка фахівців робітничих спеціальностей не задовольняє потреби на ринку праці, очевидним є розрив між попитом і пропозицією робочої сили. Значний вплив на розвиток ПТО справила світова фінансово-економічна криза останніх років, адже, на відміну від інших освітніх ланок, ПТНЗ та їхні фахові спрямування щільно інтегровані в економіку, а також у ті процеси, що у ній відбуваються. Саме тому ПТО потребує екстрених заходів, спрямованих на збереження та відтворення кваліфікованих трудових ресурсів держави задля забезпечення стабілізації та економічного зростання країни у майбутньому. На розвиток системи професійно-технічної освіти в Україні спрямовуються значні матеріальні й фінансові ресурси.

Джерелами фінансового забезпечення професійно-технічних навчальних закладів в Україні є: кошти державного та місцевих бюджетів; кошти юридичних і фізичних осіб, громадських організацій та фондів, у тому числі благодійні внески і пожертвування;

кошти від надання навчальними закладами додаткових освітніх та інших послуг; гранти; кредити на розвиток навчальних закладів усіх рівнів та здобуття освіти; кошти від здійснення навчальними закладами економічної діяльності, регламентованої державою [3].

Структура та величина видатків повинна забезпечувати відшкодування матеріальних та прирівняних до них витрат на надання послуг (робіт), формування коштів на виплату заробітної плати, створення необхідної матеріально-технічної бази, а також соціальний розвиток і матеріальне стимулювання учнівських та трудових колективів навчальних закладів. Незважаючи на стале зростання обсягів видатків на освіту, зокрема фінансування закладів ПТО, розподіл бюджетних коштів не стимулює розвиток ПТО, однією із причин чого є розпорошеність функцій фінансування між такими відомствами, як Міністерство фінансів України, Міністерство праці і соціальної політики України, Міністерство освіти і науки України [4, с. 303]. Бюджетне фінансування закладів ПТО в Україні, незважаючи на показники його поступового зростання, є недостатнім. Причиною такого стану (поряд з обмеженим бюджетним фінансуванням на утримання та оновлення матеріально-технічної бази) стало припинення технічної та фінансової допомоги з боку підприємств-замовників кадрів, що раніше становило до 50% загальних надходжень на зазначені цілі, а також значні обмеження можливостей навчальних закладів щодо створення сучасної матеріальної бази за рахунок позабюджетних надходжень [5, с. 48].

Висновки. З наведеного вище можна зробити наступні висновки. Особливістю ПТНЗ є те, що вони в більшості готують висококваліфікованих робітників, діяльність яких спрямована на відтворення та створення матеріальної культури, надання послуг, на які на даному етапі соціально-економічного розвитку України є досить високий попит, але, на жаль, спостерігається нестача справжніх професіоналів через небажання випускників ПТНЗ працювати за спеціальностями. Сьогодні завданням ПТО на загальнодержавному рівні є оновлення нормативно-правової бази, розвиток професійної освіти і навчання з урахуванням Європейських тенденцій і прогностичних потреб нашої держави, виокремлення як провідного впровадження концепції багаторівневої професійної освіти, розробка і впровадження інноваційних педагогічних систем та особистісно-орієнтованих технологій. Українська система освіти загалом і система ПТО зокрема переживає процеси перетворення, які зумовлені, з одного боку, безперервною спонтанною адаптацією до змінних умов зовнішнього середовища, з іншого – суперечністю реформ. Саме тому виникає необхідність створення методологічної основи для вироблення основних напрямів модернізації та розвитку професійно-технічної освіти. Водночас, визначення основних напрямів розвитку системи ПТО й механізмів їх реалізації має бути забезпечене нормативно-правовою базою, достатнім фінансуванням та спиратися на стратегічні прогнози.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Пузанов М.Ф. Очерки истории профессионально-технического образования в Украинской ССР / М.Ф. Пузанов, Г.И. Терещенко. – К.: Высшая школа, 1980. – 232 с.
2. Закон України «Про професійно-технічну освіту» № 860-IV від 22.05.2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 17–18. – 250 с.
3. Бюджетний кодекс України зі змінами і доповненнями, внесеними від 09.07.2010 р. № 2478-VI. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.

4. Резніченко К.Г. Фінансове оздоровлення сфери освіти: проблеми та шляхи розв'язання / К.Г. Резніченко // Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. – 2009. – № 2. – С. 301–308.
5. Волкова Н.В. Освітній потенціал у контексті інноваційного розвитку регіону / Н.В. Волкова // Вісник Дніпропетровської державної фінансової академії. Економічні науки. – 2008. – № 1(19). – С. 45–49.

УДК 33

Підчоса Л.В.
аспірант

*Державного науково-дослідного інституту
інформатизації та моделювання
Міністерства економіки України*

БЮДЖЕТУВАННЯ, ОРІЄНТОВАНЕ НА РЕЗУЛЬТАТ, ЯК ІНСТРУМЕНТ РЕФОРМУВАННЯ БЮДЖЕТНИХ ВІДНОСИН

Дедалі більшими темпами економістами та політичними діячами багатьох країни світу обговорюється проблема підвищення ефективності функціонування державного сектора економіки. Одним із найважливіших ресурсів підвищення результативності державних витрат є: зниження витрат наданих державних коштів, скорочення частки адміністративних витрат (у загальній структурі витрат державного сектору), покращання якості надання послуг. Одним із інструментів покращання якості управління суспільними фінансами є впровадження у практику управління державним сектором та суспільними фінансами концепції бюджетування, орієнтованого на результат (БОР), у систему управління державними фінансами.

Ключові слова: бюджетування, орієнтоване на результат, реформування, бюджет, витатки, доходи, бюджетні реформи.

Подчоса Л.В. БЮДЖЕТИРОВАНИЕ, ОРИЕНТИРОВАННОЕ НА РЕЗУЛЬТАТ, КАК ИНСТРУМЕНТ РЕФОРМИРОВАНИЯ БЮДЖЕТНЫХ ОТНОШЕНИЙ

Все большими темпами экономистами и политическими деятелями многих стран мира обсуждается проблема повышения эффективности функционирования государственного сектора экономики. Одним из важнейших ресурсов для повышения результативности государственных расходов являются: снижение расходов предоставленных государственных средств, сокращение доли административных расходов (в общей структуре расходов государственного сектора), улучшение качества предоставления услуг. Одним из инструментов улучшения качества управления общественными финансами является внедрение в практику управления государственным сектором и общественными финансами концепции бюджетирования, ориентированного на результат (БОР), в систему управления государственными финансами.

Ключевые слова: бюджетирование ориентированное на результат, реформирование, бюджет, расходы, доходы, бюджетные реформы.

Pidchosa L.V. RESULT - ORIENTED BUDGETING AS A TOOL OF REFORMING BUDGETING RELATIONS

The economists and politics of different countries to pay more attention for the problem of the increasing the efficiency of the economic public sector. One of the most important resources for the increasing the effectiveness of public expenditure are: reducing costs granted to public funds, reducing the share of administrative costs (in the hole structure of the costs of public sector), to improve the quality of service. Reduction to practice of public sector management and public finances the concept of Result – oriented budgeting, in public financial management system – is one of the tools of improvement of quality management and public finances.

Keywords: Result – oriented budgeting, reforming, budget, costs, income and budgetary reforms.

Постановка проблеми. У теперішньому стані світової економіки, макрофінансової нестабільності, воєнних дій (зокрема на сході України), нестабільності валютних коливань та цін на нафтопродукти архіважливим є питання виходу з фінансової кризи.

Бюджетування, орієнтоване на результат, спершу було запроваджено в провідних країнах світу й є одним із провідних інструментів виходу з фінансової кризи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Актуальність обраної теми та визначення основних проблемних питань, що розглядаються в даній статті, було доведено та розглянуто такими відомими науковцями та провідними всесвітньо відомими економістами, як: D.Curry, G. Hammerschmid, S. Jilke, S. Van de Walle, F. Hedro Basuki, G. Grossi, C. Reichard, P. Ruggiero, M. Shevin-Coetzee, D. W. Forsythe, S. Hernández Sánchez S. Storm, Фридман, Дж. Стигліц, І. Лютий, В. Федосов, В. Опарін та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. В існуючих дослідженнях наведена занадто оптимістична або песимістична оцінка економічної ситуації.

Мета статті полягає у визначенні найбільш результативної стратегії виходу зі світової кризи завдяки обраній бюджетній стратегії.

Виклад основного матеріалу дослідження. Починаючи з 1950-х років у багатьох країнах ведеться активна робота з підвищення ефективності державних витрат за рахунок запровадження в практику управління державним сектором та суспільними фінансами концепції бюджетування, орієнтованого на результат, або її окремих елементів.

Країною, де вперше була здійснена спроба впровадження елементів бюджетування, орієнтованого на результат, були США. У 1949 р. була призначена президентом Труменом Комісія Гувера, яка рекомендувала Федеральному уряду США притримуватися принципів бюджетування, орієнтованого на результат (performance budgeting), «формуючи бюджет на базі виконуваних функцій, діяльності та проєктів» [7, с. 8]. На протязі п'ятидесяти років у США на практиці було використано різноманітні модифікації концепції БОР: система «планування – програмування – бюджетування» (Planning – Programming –